

суддів України від 04.02.2016 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr002414-16#Text>

4. Рішення Ради суддів України від 07.09.2017 № 46. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/news/risenna-rsu-no-46-vid-07-09-2017-81461d6be0.pdf>

5. Особливості конфлікту інтересів у діяльності судді та рекомендації щодо його запобігання і врегулювання у типових ситуаціях: посібник на допомогу судді. 35 с. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/posibnikosoblivosti-konfliktu-in-de7be4c810.pdf>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-544-3-21>

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ КОРУПЦІЇ

Лазарєв Віктор Вікторович

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави та права

Харківського національного університету внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Корупція – це складне соціальне явище, яке впливає на різні сфери суспільного життя. Процеси запобігання та протидії корупції є надзвичайно складними, і для забезпечення їх ефективності необхідно чітко визначити теоретичні основи проблеми, щоб чітко відмежувати її від інших злочинів та розробити систему заходів для боротьби з нею.

Корупція, у науковій літературі, тлумачиться по-різному. Дослідники зосереджуються на різних аспектах цього негативного явища та застосовують різні методологічні підходи до його аналізу. Через складність та різноманітність проявів корупції, визначення цього негативного явища вважається проблематичним, що ускладнює формулювання універсального поняття [1, с. 74]. Саме тому, варто звернутися до правових позицій Конституційного Суду України з метою глибшого осмислення сутності корупції.

Починаючи аналізувати акти Конституційного Суду України, які торкаються терміну «корупція», маємо звернути увагу на привітання голови Конституційного Суду України В. Лемака працівникам НАЗК із нагоди 10-ї річниці з дня утворення Національного агентства з питань запобігання корупції [2]. У цьому привітанні зазначено, що корупція порушує основні права людини, принцип верховенства права,

призводить до ослаблення конституційних інститутів і тому є несумісною з основними цінностями Конституції України. Конституційний Суд України наголосив, що ефективна боротьба з корупцією можлива завдяки низці структурних реформ, стабільному та послідовному законодавству у сфері протидії корупції та скоординованим діям інституцій, відповідальних за застосування цих норм, за підтримки незалежної, справедливої та неупередженої судової системи.

Безпосередньо ж у Рішенні від 26.02.2019 р. № 1-р/2019 [3] Конституційний Суд України зазначає, що корупція є однією з найістотніших загроз національній безпеці України і повинна бути подолана виключно в рамках законних положень, у суворій відповідності до конституційних принципів та законів, прийнятих відповідно до положень Конституції України. Такий підхід забезпечує баланс між необхідністю ефективно протидіяти загрозам національній безпеці та обов'язком держави діяти виключно у межах закону, гарантувати верховенство права та повагу до прав і свобод людини і громадянина, а також уникати зловживань під час протидії корупційних проявів.

Водночас, про необхідність протидії корупції виключно у законний спосіб з суворим дотриманням чітко визначених процедур говориться і у інших рішеннях Конституційного Суду України. Зокрема, у Рішенні від 27.10.2020 р. № 13-р/2020 [4], Рішення № 11-р/2020 р. від 16.09.2020 [5].

Окрім того, Конституційний Суд України наголосив на важливості інституту відповідальності за незаконне збагачення як превентивного інструменту антикорупційної політики, який має бути належно врегульований у рамках конституційних принципів [3].

Також слід зважати, що напрям, який обрав Конституційний Суд України [2; 3] задля досягнення балансу між ефективними заходами боротьби з корупцією та забезпеченням прав людини, заслуговує на особливу увагу. З одного боку, Конституційний Суд України визнає, що пасивність у боротьбі з корупцією становить загрозу для безпеки та стабільності держави. З іншого боку, Конституційний Суд України наголошує, що жодні заходи для боротьби з корупцією не можуть суперечити Конституції України, оскільки саме забезпечення принципу верховенства права гарантує легітимність цих заходів.

Таким чином, аналіз актів Конституційного Суду України дозволяє дійти висновків, що суд не надав чіткого визначення поняття «корупція», але його правові позиції свідчать про системне розуміння цього явища. Зважаючи на це, Конституційний Суд України розглядає корупцію, насамперед, як загрозу конституційному ладу та демократичним цінностям. Конституційний Суд України наголошує, що корупція є несумісною з основними принципами Конституції України,

оскільки вона підриває легітимність державних органів, порушує права людини та заперечує верховенство права.

Отже, підходи Конституційного Суду України до розуміння корупції можна класифікувати наступним чином як: по-перше, явище, що суперечить конституційним цінностям і принципу верховенства права; по-друге, боротьба з корупцією повинна вестися виключно у межах закону, з обов'язковим дотриманням відповідних процедур; по-третє, суд визнає важливість криміналізації незаконного збагачення і, водночас, наголошує на необхідності забезпечення прозорого законодавчого регулювання розслідування цього правопорушення.

Література:

1. Гура В. Корупція: поняття та види, причини виникнення. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 2. С. 73–81. DOI: 10.35774/econp2022.02.073

2. Лемак В. Привітання працівникам НАЗК із нагоди 10-ї річниці з дня утворення Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/korupciya-ye-nesumisnoyu-z-cinnostyamy-konstytuciyi-ukrayiny> (дата звернення: 08.09.2025).

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 26.02.2019 р. № 1-п/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text> (дата звернення: 08.09.2025).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України : Рішення Конституційного суду України від 27.10.2020 р. № 13-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#top> (дата звернення: 08.09.2025).

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про Національне антикорупційне бюро України“ : Рішення Конституційного суду України від 16.09.2020 р. № 11-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text> (дата звернення: 08.09.2025).